

На дев'яте березня

Кожному народові орати свою ниву життя — зі свого краю. І світ відкриє й знайде його на своїй карті тоді, коли нива зорана, зрошена, коли вона зродила дивний, незвичайний плід.

Є щасливі нації. Для них відступництво й національна зрада — просто випадок патології, що реєструється в клініці, але не фіксується в історії. Для нас цілими століттями дорога зради пахла коритом, мундиром, золотом, а дорога вірності — кров'ю.

Скільки відомих і невідомих лицарів пройшло цією богунською дорогою вірності й честі!

З їхньої крові й поту наша земля зродила Тараса Шевченка — зухвалого генія, який цілому народові прокладав шлях проти течії. Народові з зав'язаним ротом і скутими руками. Всупереч цьому, всупереч очевидності й усім обставинам він виявив чудо людської любові й віри. Його віра зрушила гори узвичаєних, узаконених понять про «історичну неминучість» капітуляції і рабства...

Він звулканив слова, записані запорозькою кров'ю і зорані кріпацьким плугом.

Ми будемо живими, доки в нас житимуть ці слова.

Сліпий Кобзар на високій могилі — це символ, витворений не так поетичною уявою, як нашою історією. Він тривожно вдивляється в обрій, де нічого не видно, тільки вітер приносить віками ту саму пісню, і в проростанні кожної травинки пульсує пам'ять землі. Він, Кобзар, чує глибше, бачить вище й далі, ніж сотні сильних світу, засліплених своєю мудрістю мухи-одноденки.

Не ідеалізуймо й не обожнюймо Шевченка. Але пам'ятаймо, що він душа нашого народу. Ті, хто обминав його, втрачали себе і не залишали після себе навіть перегнутою «на нашій не своїй землі». Ті, хто приймав його заповіт любові й безоглядної боротьби до останку, ті стали сіллю землі, живим утіленням національної честі, гідності, громадянської совісті. Без їхньої науки ми не могли б бути людьми. Шевченко своєю пророчою пристрасною внутрішньо розкріпачував людей і вчив їх бути людьми.

Бувало, його звойовували й розхитували під ним п'єдестал ті, кому він здавався не досить послідовним, кому здавався його п'єдестал надто закам'янілим.

До нього втоптували стежку мільйони прочан, тисячі акторів, що тільки в молитві йому вповідали свою роль, сотні послідовників, що присягалися йому у вірності, і десятки дітей, що мовчазно приходили на могилу батька.

З одними він був німий і примарний, як вічне божество. Акторів він прощав всеблагим вибачливим усміхом. Від послідовників похмуро приймав присягу. А діти оновлювалися біля нього, і кожен по-своєму ближче відчував початок і краще уявляв продовження себе.

Ціле століття над Дніпровими кручами лунає «Заповіт», і в ньому різні покоління висловлюють своє. Але навіть тоді, коли його просто записали на платівку й прокоментували перед пуском, — він залишився клеветом одвічного джерела і вільною піснею для втомленої душі.

1967

1977

Євген Сверстюк

То була дивовижна зоря:
На убогу і світом забуту,
Щоб її до життя повернути,
Бог послав Кобзаря.
То казково щаслива зоря
Над забутотою світом.

Тільки пісня туги і жаги,
Як душа у безмірному горі,
Тільки тайна, розлита в просторі
Над країною нив і могил.
І вислухують птахів без крил
Тільки зорі.

Злидні чорні — лиш річка й сади,
Тьма неволі — лиш простір і небо,
І звабливо трагічні сліди,
По яких повертають до себе.
Коли пісня, Завіт і Псалтир,
Може — більш і не треба?

То було незвичайне дитя —
В ньому кожна клітина співала,
То була незвичайна душа —
Вона вічно сміялась-ридала
І любов'ю, крізь темін життя,
Осявала всі далі.

Хто б то знав — стільки чару й воно!
У простому знайомому слові!
Стільки правди, і болю, і крові
У дрімотні обличчя хлопнув!
Проти течії, сили і сну —
Геній віри й любові!

Йому доля судилась, як міт:
За пророцтво життям заплачати,
Потім знов для нащадків ожити,
Щоб вергати, як давній Сізіф,
Вгору ладних скотитись-спочити.
І каратись, як вічний Сізіф.
Йому доля судилась, як міт:
Дон Кіхотів жити.

І понині, коли у наш край
Гість далекий часом завітає,
«Хто живий тут?» — в юрбу запитає. —
Все принишло, хоч тут умирай.
«Ми живі!» — наче гідність сама,
Його постать вітає.

Ми живі! Цілий вік, сотню літ
Проти хвилі несе м його ім'я,
Проти вітру кидаєм насіння
І під косу кидаємо цвіт...
І співаєм його заповіт
В поколіннях.